

חוברת לימוד והגות

ספירת העומר

12 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

שתיים עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "ל"ג בעומר:
המדורות ואורו של הזוהר": מדוע גדולי החכמים נספו בשל גאווה, כיצד
עלה רבי עקיבא על משה, מאין באות המדורות שאנו מדליקים, ומדוע
הסתלקותו של רבי שמעון בר יוחאי היא יום שמחה.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב השולחן בימי ספירת העומר

01	אין יוצאים מגלות ללא פגע
02	אלף לוויית ביום, דווקא אצל הגדולים
03	המדרגה החמישים
04	הכתרים שעל האותיות
05	חג ביום פטירה
06	הקשת של הילדים
07	האש הראשונה שבתורה
08	שתי אשות במקדש
09	הסוד הוא הקהל
10	יצא מן המערה, ושרף אנשים במבטו
11	הנר שליד ראש הנפטר
12	רחמים במקום דין

הצגה

הימים המפרידים בין פסח לשבועות נועדו להכין את עם ישראל להשיב לעצמו את מה שאבד לו במאתיים ועשר שנות השעבוד במצרים. הרב מוסיף הערה הנכונה לכל הגלויות.

השאלה

מה אנו מכינים עמנו מן הגלות, גם כששרדנו אותה — ומדוע איננו מצליחים עדיין להתאחד על אדמתנו?

התשובה

אין יוצאים מגלות ללא פגע. שורדים את הגלות, אבל נושאים עמנו קליפות רבות, עיוותים רבים של התרבויות שבתוכן חיינו.

זו הסיבה שגם היום, כשאנו שבים בעזרת ה' אל אדמתנו, איננו מצליחים עדיין לשבור את חומות ההבדלים שבינינו ולשוב אל אחדות מהותנו, דרך ערכינו ודרך ארצנו.

זה בדיוק היה המסר של רבי שמעון בר יוחאי לגולים העתידים. לכן תקופה זו היא תקופת אבל — בלי שמחות, בלי גנינה, בלי חתונות — עד ההפוגה של היום השלושים ושלושה.

מסקנת הרב

שורדים את הגלות, אבל נושאים עמנו קליפות רבות, עיוותים רבים של אותן תרבויות.

לקח לשולחן

כל אחד מאיתנו נושא "קליפות" שבאו ממקום אחר: מבית הספר, מן העבודה, מן הארץ שבה גדל. איזו מהן מפרידה אותנו יותר מכול משאר בני משפחתנו או קהילתנו?

הצגה

עשרים וארבעה אלף תלמידיו של רבי עקיבא מתים בין פסח ליום השלושים ושלשה לעומר. אין הם עמי ארצות: הם ספוגים בתורה, ומותם חל בזמן מרד בר כוכבא ברומא, מרד שרבי עקיבא תמך בו.

השאלה

איזה חטא של החכמים ביותר עלול לעלות ביוקר רב יותר מבורותם של הפשוטים?

התשובה

הם מתו משום שלא נהגו כבוד זה בזה. כל אחד חשב את עצמו לרב חשוב יותר מחברו, וכפה את סמכותו ולא רצה להקשיב. שימו לב: הבעיה אינה נוגעת לאנשים הפשוטים, אלא דווקא לגדולי הרוח.

והדבר חמור עוד יותר משום שבשלב מסוים לימדו שאין להתרועע עם פשוטי העם, כי מאבדים בכך מן המהות. דמיינו לעצמכם את תלמיד החכם העומד מרחוק כדי לדבר עם איש מן העם.

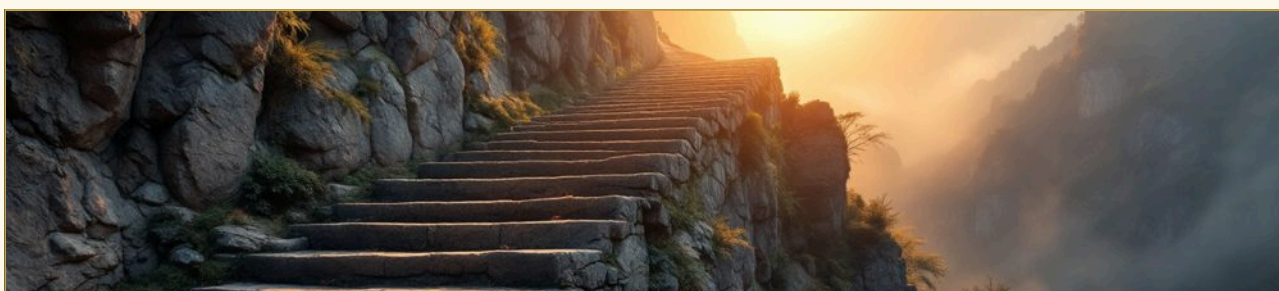
עשרים וארבעה אלף התלמידים הללו השתתפו במאבק לצד בר כוכבא כדי לשחרר את הארץ מעול רומא, אך לא הצליחו.

מסקנת הרב

גאוה זו אינה נסבלת. גאוה זו היא שאיבדה את עשרים וארבעה אלף התלמידים.

לקח לשולחן

ככל שידועים יותר, כך גדלה הסכנה לדבר "מרחוק". ממי אנו מתרחקים בשם מה שאנו יודעים? יאמר כל אחד שם של אדם פשוט שלמד ממנו משהו.

הצגה

נאמר שרבי עקיבא הגיע לחמישים שערי בינה, דרגה שמשוה עצמו לא הגיע אליה: הוא נעצר בשער הארבעים ותשעה. וגם אנו סופרים רק ארבעים ותשעה ימים.

השאלה

כיצד יכול היה רבי עקיבא להגיע למדרגה שמשוה לא הגיע אליה?

התשובה

"ואהבתם את הגר" (דברים י', יט).

במצרים ירד העם כמעט עד המדרגה האחרונה של הטומאה, של ההתניה: נותרה לו רק אחת. ה' שלף אותו משם ברגע האחרון, ונתן לו יום אחר יום את האפשרות לבנות מחדש את אותו ממד של האדם המסוגל לקלוט את להבות התורה. לכן אנו סופרים ארבעים ותשעה ימים: המטרה היא להשיב את ממד האדם שבמידותיו.

רבי עקיבא, לעומת זאת, הגיע למדרגה החמישים משום שהיה מצאצאי גרים. מדרגת הגר, שעליה ציוותה התורה לאהוב את הגר, מביאה יסוד החסר במכלול: היסוד המשלים את האדם.

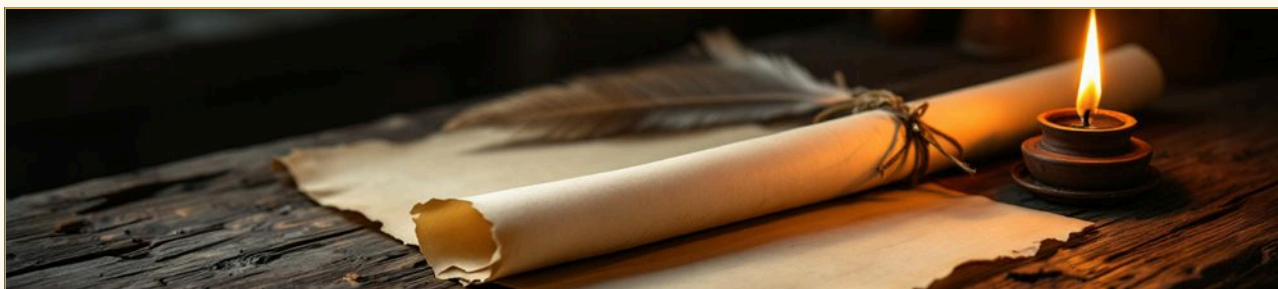
הגר אינו מקבל את יהדותו בלידתו: הוא בוחר בה. ובחירה זו פותחת שער שהלידה לבדה אינה פותחת.

מסקנת הרב

הוא מביא יסוד החסר במכלול.

לקח לשולחן

את מה שבחרנו אנו נושאים אחרת ממה שקיבלנו. מה בחר כל אחד מאיתנו בעצמו ביהדותו? ומה מביאים לנו אלה שבאו ממקום אחר?

הצגה

התלמוד מספר שמשה, כשעלה למרום, מצא את הקב"ה "שיושב וקושר כתרים לאותיות". "מי מעכב על ידך?" — "אדם אחד יש שעתיד להיות... ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות".

השאלה

מדוע לא ניתנה התורה לרבי עקיבא במקום למשה?

התשובה

התגים, הכתרים שעל האותיות (מנחות כט ע"ב).

משה מצינו: תן אפוא לו את תורתך, מדוע לי? והתשובה: ראשית, השעה אינה כשרה. ושנית, בדרך התורה שבכתב. את התורה שבכתב איש אינו חולק עליה; יש רק הדרך לקרוא אותה.

התורה שבעל פה, לעומת זאת, פותחת שערים רבים, משום שהיא התורה לפי מידת השגתו של כל אדם. יש אפוא התפתחות בפירוש התורה שבעל פה, שרק רבי עקיבא יכול היה לתת.

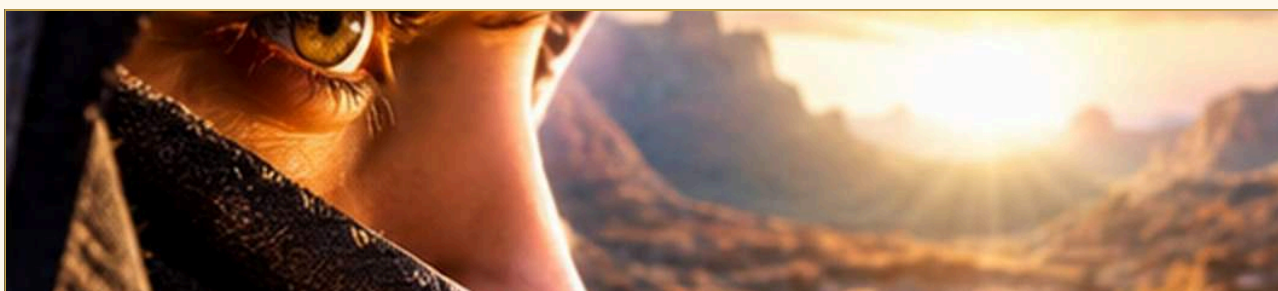
חייו נבנו כדמות חייו של משה: ארבעים שנה איש פשוט, עם הארץ מרצונו — כדי לא להתאכזב מהתנהגות תלמידי הישיבה ולא להיאלץ לשפוט אותם —, ארבעים שנה של לימוד, ואחר כך ארבעים שנה של הוראה לעשרים וארבעה אלף תלמידים.

מסקנת הרב

התורה שבעל פה היא התורה לפי מידת השגתו של כל אדם.

לקח לשולחן

יש בתורה פרטים ועצמים הנמשאים הרים. איזה פרט קטן במסורת המשפחה שלנו מכיל, למעשה, הרבה יותר ממה שנדמה?

הצגה

מבין חמשת התלמידים שרבי עקיבא הלך לחפש לאחר המגפה, אחד מאיר במיוחד: רבי שמעון בר יוחאי. על פטירת משה, על פטירת אהרן, מתענים. על פטירת רבי שמעון, ביום השלושים ושלושה לעומר, עורכים הילולא, חתונה.

השאלה

כיצד יכולה הסתלקותו של רב להפוך לחג, כשפטירתם של הגדולים ביותר היא יום תענית?

התשובה

הזוהר: ביום שבו הסתלק, אש סובבה את כל גופו.

רבי שמעון, תלמידו של רבי עקיבא, ירש את בקיאותו בתורה שבעל פה — כל התורה נושאת את חותמו של רבי עקיבא. אך הוא פתח לעם אופקים חדשים, דרך תורת הזוהר.

ברגע שבו מסתלק רבה של חכמת הסוד, דווקא אז מתפשטת כל תורתו ותלמידיו יכולים להפיצה. היא נחתמה זה עתה בהסתלקותו: לא היה עוד מקום לתיקונים. הוא סיים למסור, והסתלק.

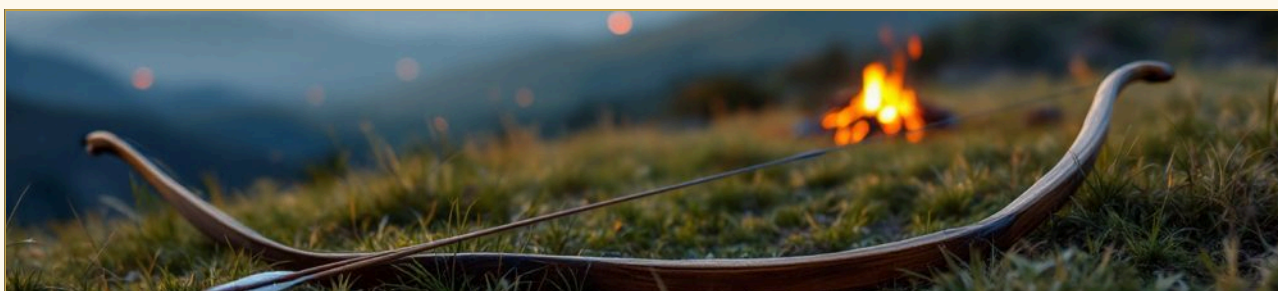
והזוהר מביא שביום שבו הסתלק, אש סובבה את כל גופו.

מסקנת הרב

ברגע שבו מסתלק בעל הזוהר, דווקא אז מתפשטת כל תורתו.

לקח לשולחן

לעיתים תורה מתפשטת רק לאחר שאומרה הלך לעולמו. מה קיבלנו מאדם קרוב שנפטר, שאנו מבינים אותו באמת רק עכשיו? והאם אנו מוסרים אותו הלאה?

הצגה

שני סמלים מציינים את ל"ג בעומר: המדורות, והירי בקשת של הילדים הצעירים. הרב פותח בקשת, הקושרת את היום הזה למרד בר כוכבא ולפסוק של דוד.

השאלה

מה אומר הירי בקשת של הילדים, ומדוע צריך "ללמוד להיאבק"?

התשובה

"ללמד בני יהודה קשת" (שמואל ב א, יח).

הירי בקשת של הילדים הצעירים אומר שמאבקו של בר כוכבא לא הסתיים. בר כוכבא לא סבל את שליטת רומא בארץ ישראל; הוא סבר שלישראל זכות לעצמאות בארצו, כדי לנהל את חייו לפי ערכיו ולפי זהותו. ובכך תמך בו רבי עקיבא.

צריך ללמוד לירות בקשת, צריך ללמוד להיאבק. דוד אמר זאת כשקונן על מות שאול ויהונתן: הוא לימד את בני יהודה את אומנות המלחמה, את אומנות הקשת.

הסמל האחר, המדורות, מפנה אל סיפור אחר: סיפורה של האש מראשית הדברים.

לקח לשולחן

על מה צריכים ילדינו ללמוד "להיאבק" היום? יאמר כל אחד מאבק צודק שהיה רוצה להנחיל — וכיצד ללמד אותו בלי שנאה.

הצגה

לפני שהוא מדבר על אשו של רבי שמעון, הרב חוזר אל מקור האש בתורה: ברית בין הבתרים. הארץ המובטחת ממוקמת שם בין שתי התרבויות הגדולות, מצרים בדרום והפרת בצפון.

השאלה

מהי האש הראשונה הזאת, וכיצד עברה את ההיסטוריה בלי לכבות?

התשובה

"והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגורים האלה" (בראשית טו, יז).

הארץ הובטחה לזרעו של אברם דרך עמוד של אש. זו האש הראשונה שבתורה: תנור מעלה עשן, לפיד אש מאיר. זו האש שלא מי הנילוס ולא מי הפרת יכולים להציף ולכבות — מי כל הפוגרומים, הטבילות וההמרות בכפייה, ההתבוללות.

אש זו כמעט כבתה פעם אחת, במצרים. הקב"ה הוציא אותה משם והעמיד אותה במדבר, עד לרגע שבו משה מוצא אותה בסנה הבוהק ונושא אותה בתוכו.

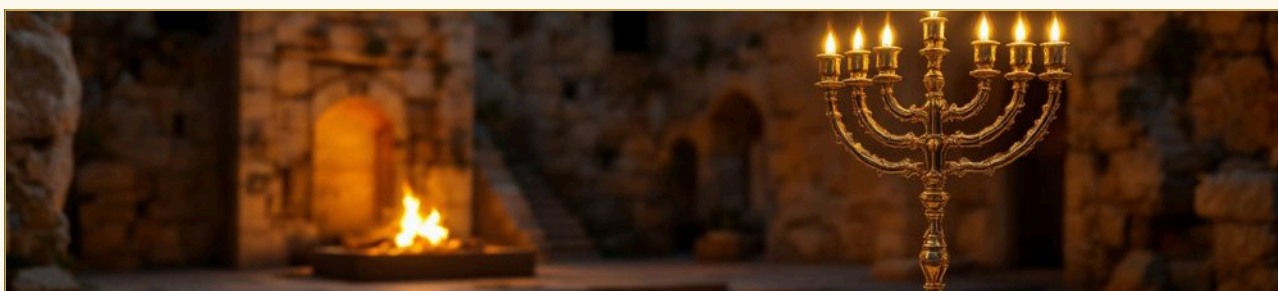
זו האש המלווה את העבדים המשוחררים במדבר ומביאה אותם עד לרגלי הר סיני, ושם הם מוצאים אותה בטבע אחר.

מסקנת הרב

זו האש שלא מי הנילוס יכולים להציף ולכבות, ולא מי הפרת.

לקח לשולחן

אילו "מים" איימו לכבות את אש משפחתנו במשך הדורות? יספר כל אחד כיצד ניצלה אש זו, וכידי מי.

הצגה

יש אפוא שתי אשות: אש ההבטחה על ארץ ישראל, ואש הברית בסיני בין הקב"ה לישראל. שתי האשות הללו ימצאו מאוחר יותר את מקומן במקדש.

השאלה

היכן בוערות שתי האשות הללו במקדש, ואיזו מהן לא הובנה כראוי בידי תלמידי רבי עקיבא?

התשובה

אש התמיד שעל המזבח; הנר המערבי של המנורה.

האש בוערת על המזבח ולא תכבה לעולם: זו אש הארץ, המכפרת על הארץ ועל חטאי העם. ויש נרות המנורה, וביניהם הנר המערבי, שתמיד דלק, שמעולם לא כבה, וממנו היו מדליקים את כל השאר: זה נר התורה, הפונה אל קודש הקודשים.

אש ארץ ישראל, אש מאבקו של בר כוכבא לשחרורה. אש התורה, שתלמידי רבי עקיבא לא הפנימו אותה כראוי, וכל אחד מהם ראה בה את קניינו הבלעדי.

ואשו של רבי שמעון בר יוחאי, הזוהר: אש השקיפות, המאחדת באהבה את כל חלקי עם ישראל.

מסקנת הרב

אשו של רבי שמעון בר יוחאי, הזוהר, אש השקיפות, המאחדת באהבה את כל חלקי עם ישראל.

לקח לשולחן

אש התורה יכולה להאיר או לשרוף, לפי אם חולקים אותה או מנכסים אותה. בשיחותינו, האם השקפותינו מחממות את האחרים או שורפות אותם?

הצגה

כשמצמצמים את התורה לדרישות השכל הטהור, אומר הרב, העמל לשווא. יש ארבע דרגות של פירוש, כארבעת הנהרות שיצאו מגן עדן: פשט, רמז, דרש וסוד. האחרונה, הסוד, מקבלת אצלו הגדרה בלתי צפויה.

השאלה

מהו הסוד שכתורה — ומדוע אין הוא לעולם התורה "שלי"?

התשובה

"בסדם אל תבא נפשי, בקהלם אל תחד כבדי" (בראשית מט, ו).

הפשט הוא המשמעות המילולית, המציאות הטהורה, שבה נאחזים. אחר כך הדרש, המשל, והרמז, הרמז לאותה נשמה המנהלת הכול בלי להיראות. ולבסוף הסוד.

בברכת יעקב, "סוד" מקביל ל"קהל". הסוד הוא הסך הכול, הכינוס. לפרק את התורה לפרוסות, לחתוך אותה, להפריד אותה: אז היא נשארת התורה שלכם, וכל אחד אומר את תורתו שלו, כפי שהוא תופס אותה, כפי שהוא מבין אותה.

אבל שימו לב: אין זו תורת ה', שעליה אנו שרים "תורת ה' תמימה". תורת ה' אינה התורה שלי לפי דרגות הפירוש שלי: היא זו העומדת מעבר, המסוגלת לכנס את כל הזרמים ולאחד אותם.

מסקנת הרב

תורת ה' היא זו העומדת מעבר, המסוגלת לכנס את כל הזרמים ולאחד אותם.

לקח לשולחן

כשאנו דנים בתורה או בערכים, האם אנו מגינים על התורה "שלנו", או מחפשים את זו המאחדת? יאמר כל אחד מה למד השנה ממי שחושב אחרת.

הצגה

אחד השומעים מקשה: האם רבי שמעון בר יוחאי לא היה קיצוני? אחרי שתיים עשרה שנות לימוד במערה, הוא יוצא ורואה אנשים העובדים את האדמה. הוא מביט בהם בחומרה כזו שהם נשרפים. בת קול מחזירה אותו למערתו.

השאלה

מה היה חסר לו, אחרי שתיים עשרה שנות לימוד, עד שאמרו לו שלא למד דבר?

התשובה

מעשה המערה (שבת לג ע"ב).

הבת קול אומרת לו: אם זה כל מה שלמדת בשתיים עשרה שנות לימוד — לדון את האחרים לחובה — לא למדת דבר. הוא חוזר ונשאר שם עוד שנה. כשהוא יוצא שוב, הוא רואה אדם הנושא ענפי הדס לכבוד שבת, ומבין שכל העמל הזה נועד כדי להיכנס אל השבת.

מדוע דן אותם לחובה? משום שבאותה עת הייתה זו כלכלה ששירתה רק את הכובש הרומאי: כשהרומאים נהנים מכל עמלו של עם ישראל ומאהבתו לארצו, מוטב להתחזק בלימוד. אבל הרב אינו סבור שרבי שמעון שלל את עבודת האדמה, המבטאת את הקשר העמוק בין התורה לארץ ישראל.

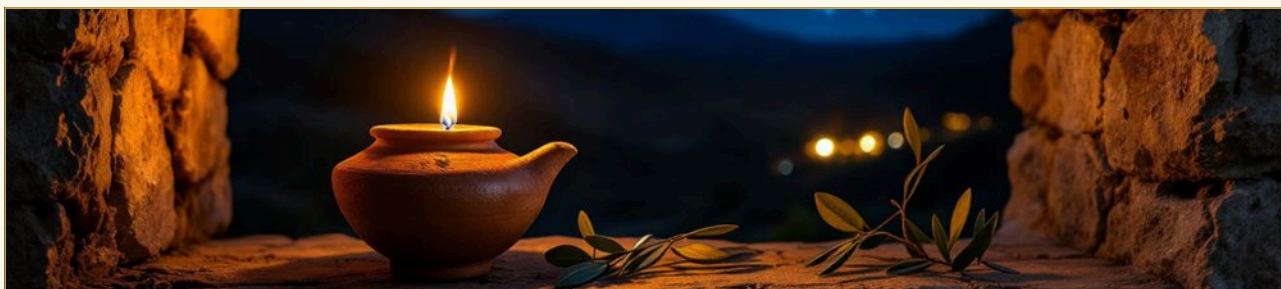
שכן אין תורה כתורת ארץ ישראל. מחוץ לארץ מתאימים אותה ל"מה יאמרו", חוסמים את פיה כדי שלא תפריע לאחרים.

מסקנת הרב

אם זה כל מה שלמדת בשתיים עשרה שנים שהקדשת ללימוד התורה — לדון את האחרים לחובה — לא למדת דבר.

לקח לשולחן

ככל שאנו יודעים יותר, כך עלול מבטנו להתקשות. יאמר כל אחד את מי שפט השנה מלמעלה, בלי לדעת דבר על חייו. ומה בעבודתם של אחרים "מכין את השבת" בלי שאנו רואים זאת?

הצגה

שני עצים היו בגן עדן. עץ הדעת עוד הבחין בין טוב לרע; בעץ החיים אין טוב ורע. מכאן מפיק הרב קריאה באבל — ובנר שמדליקים לנפטר.

השאלה

מדוע איננו יכולים עדיין לברך "הטוב והמטיב" כשאנו מאבדים אדם יקר — ומה אומר הנר שאנו מדליקים?

התשובה

"ברוך דיין האמת".

בעץ החיים, גם הרע שותף להגשמת האדם בשלמותו: כשהוא מנוהל כראוי, כשהוא נמסר לרצון עליון, הוא יכול להפוך לטוב. קורה שאירועים שאנו מצטערים עליהם מתבררים לאחר מכן כמי ששימשו מעבר לדרגת הבנה אחרת, והיו יסוד של טוב.

אבל היום, כשאנו מאבדים אדם יקר, איננו יכולים עדיין לומר "ברוך הטוב והמטיב". אנו אומרים "ברוך דיין האמת", משום שאין ביכולתנו להבין שבהסתלקות זו נתחיל לחיות מאור שאנו מדליקים.

לכן, מיד כשהנשמה מסתלקת מאדם יקר, מעמידים נר למראשותיו. כל אדם בחייו נושא את הלהבה הזאת. השאלה היא אם ניתן לה יותר חומר כדי שתתקיים — ואז היא הופכת לנר תמיד — או שתישאר אור מהבהב שכל רוח קלה עלולה לכבות.

מסקנת הרב

כל אדם בחייו נושא את הלהבה הזאת. השאלה היא אם ניתן לה יותר חומר כדי שתתקיים.

לקח לשולחן

יאמר כל אחד דבר שהוא עושה היום ושקיבל מאדם שנפטר. האם אנו מזינים את הלהבה הזאת, או מחכים שתתקיים מעצמה?

הצגה

תורתו של רבי עקיבא, גדולה ככל שהייתה, יכלה להשמיד עשרים וארבעה אלף תלמידים, משום שכל אחד הצטמצם בתורתו הבלעדית. רבי שמעון בא להאיר את העם באור חדש. ובכל זאת, רבי עקיבא הוא שקרא לשיר השירים "קודש קודשים".

השאלה

מה מביא רבי שמעון שתורתו של רבי עקיבא עדיין לא נתנה — ומדוע רק בתקופה ההיא?

התשובה

"מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" (שיר השירים ח, ז).

רבי שמעון מלמד שאנו יכולים, ברחמים, באהבה, לפטור את העולם מן הדין — והדין הוא תמיד מקורם של נזקים רבים. אילו ידענו לפתוח את אופקי התורה תחת כנפי הרחמים והאהבה, היינו מוצאים מחדש את שיר השירים, שיר ההלל לאהבה, שרבי עקיבא הכריז עליו "קודש קודשים".

מדוע רק בתקופה ההיא? משום שתורת הווה נשאת רצון להתחדשות, להתחדשות מתמדת. ההלכה נפסקה, היא אינה זוה עוד; הסוד מאפשר את חידוש הנתונים, כשם שהבורא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

החכם עדיף מן הנביא, אך הוא מוגבל, משום שהוא פונה אל השכל. צריך למזג את המחשבה השכלית ואת המחשבה הנבואית: רק כך אפשר לתפוס את התורה, לחיות אותה, ולגלות אותה מיום ליום.

מסקנת הרב

אנו יכולים, ברחמים, באהבה, לפטור את העולם מן הדין, והדין הוא תמיד מקורם של נזקים רבים.

לקח לשולחן

במשפחתנו, מי דן ומי מרחם? יאמר כל אחד מצב שבו היה רוצה, השבוע, להחליף דין במחווה של אהבה.